

Učivo 8. ročník ZŠ (06.12 od 17.12. 2021)

Dejepis

- *Odpísať poznámky do zošita,*
- *naučiť sa poznámky*
- *projekt: Anton Bernolák*

Kto nebude mať – odpísané poznámky a odpovede na otázky hodnotím ako nepracovanie na hodine (známkou)

Poznámky:

II Moderný slovenský národ

1. Prvé Slovenské národné hnutie

- 2. pol 18. str – podané základy pre rozvoj národných jazykov
- 1780-1820 bernolákovská generácia
- 1820-1835 kollárovská generácia
- 1835-1848 štúrovská generácia

Staré a nové myšlienky

- Obdobie osvietenstva charakterizoval racionalizmus, vedeckosť a vecnosť
- V spoločnosti silnela potreba vzdelávať a kultivovať ľudí
- Bol to vek rozumu
- Na sklone 18 str sa začalo myšlienkové ovzdušie postupne meniť
- V myslení a názornosti ľudia začali prejavovať svoje citové a vnútorné postoje
- V prvej polovici 19. str je obdobie romantizmu v celkovom životnom štýle spoločnosti
- Slovenské národné hnutie sa začalo formovať a vyvíjať v osvietenstve ale rozvoj a vrchol hnutia je poznačený v romantizme
- **Romantizmus:** obdobie hlbokých citov, túžby po jedinečnosti, nadšenia
- Zjemnilo sa hudobné, umelecké a mravné umenie
- Dámy si viedli pamätníčky a vzdelaný muži osobné denníky

Začiatky národného povedomia

- Od konca 18. str v celej Európe sa diskutovalo o národoch
- Do vtedy to bola neznáma téma, lebo do vtedy v spoločnosti rozhodovala príslušnosť k stavu alebo náboženstvo
- Vzdelaní ľudia tvrdili, že medzi ľuďmi sú vnútorné väzby s ktorými sme spojený
- Vo svete vzrastalo národné povstanie – presvedčenie, že človek je prirodzeným členom národa, do ktorého sa narodí alebo ktorým jazykom hovorí
- Kládli sa otázky: čo je národ, kto ho tvorí
- Tvrdili, že národ je rodina

- Za najdôležitejšie znaky národa považovali ľudovú kultúru – folklór, národné zvyky, obyčaje a jazyk

Národy a národnosti v habsburskej monarchii

- Habsburská monarchia bola mnohonárodným štátom
- Priaznivejšie podmienky pre národný rozvoj mali mocnejšie dominantné národy – Nemci a Maďari
- Oni mali svojom jazyku vyučovanie v školách, vydávali literatúru a noviny a zakladali kultúrne inštitúcie
- V zložitej situácii boli Slováci, Česi, Chorváti, Rusíni, Srbi, Slovinci a Rumuni
- Slováci hovorili rôznymi nárečiami a rozdeľovali sa aj podľa bohoslužobného jazyka
- V katolíckych kostoloch prebiehali obrady v latinčine a v ľudovom jazyku
- Evanjelici používali biblickú češtinu v ktorej tvorili aj literatúru
- Naliehavou požiadavkou bolo vytvoriť jednotlivý spisovný jazyk
- Obdobie slovenského národného hnutia bolo tiež obdobím zjednotenia jazyka

Tri generácie slovenských národovcov

- Národné hnutie Slovákov, našlo svojich stúpcov medzi vzdelancami
- Medzi významnejšie osobnosti patria katolícky učenec Anton Bernolák a evanjelickí vzdelanci Ján Kollár a Ľudovít štúr
- Boli to tri generácie národovcov, čo sa usilovali o kultúrne povznesenie Slovákov
- Hovoríme o troch fázach slovenského národného hnutia, ktoré pôsobili spolu a sa navzájom prelínali
- Prvá generácia národných vzdelancov – Bernolákovská – pôsobila na sklonu osvietenstva-
osvietenská
 - Sústredila sa na zakladanie vzdelávacích spolkov a učných spoločností, vzdelávanie ľudu a kultúrnu osvetu
 - Predstaviteľ bol Anton Bernolák a stúpcami katolícky vzdelanci
- Druhá generácia národovcov sa zamerala na rozvíjanie spolupráce s inými slovanskými národmi (Čechmi)
 - Predstavitelia sú básnik Ján Kollár a vedec Pavol Jozef Šafárik
- Tretia generácia národných vzdelancov sledovala kultúrno-vzdelávacie zaujmy a politické ciele Slovákov
 - Predstaviteľ je Ľudovít štúr –obdobie známe ako štúrovčina

Anton Bernolák

- **1787** – Anton Bernolák so spolupracovníkmi kodifikoval prvý spisovný jazyk
- **1792** – vznik Slovenského učeného tovarišstva

Na ceste k slovenčine

- Osvietenské myšlienky hlásali katolícky kňazi a vzdelanci
- Oboznamovali Slovákov s históriou – dôraz kládli na obdobie Veľkej Moravy a význam posolstva sv. Cyrila a Metoda
- Koncom 18. str sa strediskami národných a kultúrnych aktivít stáli Bratislava a Trnava
- Cisár Jozef II . založil na Bratislavskom hrade školu pre katolíckych kňazov (generálny seminár)
- Anton Bernolák napísal všeobecné pravidlá jednotného slovenského pravopisu
- V roku 1787 vydal 25- ročný Bernolák so svojimi spolupracovníkmi jazykovedné dielo – **Jazykovedno-kritická rozprava o slovenských písmenách**
- Dielo bolo kodifikované ako **spisovná slovenčina**
- Neskôr vyšla učebnica gramatiky **Slovenská gramatika** a o tvorení slov **Etymológia slovenských slov**
- Bernolák napísal aj päťjazyčný slovník Slovár Slowenský česko-Latínsko-nemecenko-uhorský (madarský)
- Bernolákovská gramatika bola vytvorená na základe fonetického princípu : píš, ako počuješ

Slovenské učené tovarišstvo

- Aby sa nová spisovná slovenčina udomácnila a úspešne šírila založili Bernolákovci v roku 1792 v Trnave Slovenské učené tovarišstvo
- Bol to spolok ktorý mal vydávať v novom jazyku knihy, zvyšovať vzdelanosť a kultúru
- Slovenské učené tovarišstvo malo vyše 400 členov a pobočky v rôznych mestách
- Činnosť spolku usporiadali Anton Bernolák a Juraj Fándly

Význam bernolákovcov

- Bernolákovská spisovná slovenčina Slovákov bola prijateľná pre veľkú časť obyvateľstva – katolíkov
- slovenskí evanjelici pokračovali písať biblickou češtinou – aj napriek tomu mali prvé uzákonenie slovenského jazyka
- Bernolákovci pokladali Slovákov za samostatný národ, a vytvorili im priaznivé podmienky pre ucelenejší a organizovanejší národný pobyt v nasledujúcom období

slovenská vzájomnosť

- **1824** -Ján Kollár vydal básnickú skladbu Slávy dcére
- 1836 – Ján Kollár vydal spis O literárnej vzájomnosti medzi kmeňmi a nárečiami slovenskými

- Začiatkom 19. st. začali predstavitelia dominantných národov presadzovať za úradný jazyk, ten v ktorom bežne komunikovali (Maďari- maďarský, Nemci-nemecký)
- Mnohonárodné Uhorsko chceli zmeniť na jednonárodnú krajinu
- Každý mal dôkladne ovládať úradný jazyk – maďarčinu
- Niektorý mešťania si menili mená a písali sa podľa maďarskej gramatiky – pomadžarčili sa

Na ceste k vzájomnému pochopeniu

- Maďarizácia prinútila 20. st. katolíckych a evanjelických vzdelancov spolupracovať
- Evanjelický vzdelanci považovali Slovákov za súčasť československého kmeňa
- Spolupracujúca dvojica založili spolky a vydávali spoločný almanach Zora, v ktorej boli príspevky v bernolákovskej slovenčine a v biblickej češtine
- Inšpiroval ich najvýznamnejší básnik bernolákovského hnutia Ján Hollý
- Centrami druhej fázy slovenského národného hnutia sa stali Budín a Pešť
- V Budíne podporovala skupina okolo katolíckeho učenca Martina Hamuljaka
- V Pešti pôsobil evanjelický kňaz a básnik Ján Kollár
- Sústredili sa na nadväzovanie kontaktov so Slovákm

Pomôcka k projektu:

Anton Bernolák

1. Čím bol

Bol významný slovenský jazykovedec, prvý kodifikátor spisovnej slovenčiny, ústredná postava Slovenského učeného tovaríšťa, prvého celoslovenského kultúrneho národného spolku

2. Vzdelanie

Študoval na gymnáziu v Ružomberku a v Bratislave. Dva roky študoval v trnavskom seminári, dva roky na teológii vo Viedni a trojročné teologické štúdium absolvoval v Bratislave.

Už ako študent sa dal do štúdia slovanských rečí. Ovládal viacero cudzích jazykov, od klasických až po moderné a mal na vtedajšiu dobu široké vedomosti zo všeobecných dejín, ekonomiky, medicíny, estetiky, hudby a politiky.

3. Pôsobenie

Po štúdiách jeho prvým pôsobiskom bola kaplanka v Ceklísi (dnes Bernolákovo) 1787 - 1791. Šesť rokov pôsobil vo funkcii tajomníka arcibiskupského vikariátu v Trnave. Od mája 1797 až do svojej smrti 15. januára 1813 bol farárom v Nových Zámkoch a zároveň stál na čele novozámockého dekanátu a bol správcom mestskej školy.

Jeho mimoriadny talent sa prejavil už na bratislavskom Generálnom seminári, kde sa zapáľil za osvietenské reformy cisárovnjej Márie Terézie a Jozefa II. Tam sa stal propagátorom národnobuditeľských snáh slovenského národa.

4. Slovenské učené tovarišstvo

Slovenské učené tovarišstvo, so svojimi pobočnými stánkami boli zriadené od západu po východ Slovenska, organicky súviselo so šírením literatúry a osvety v novoustálenom spisovnom jazyku.

Šíriteľmi myšlienok a cieľov Antona Bernoláka bolo katolícke duchovenstvo /medzi najvýznamnejších patrili J. Fándly, J. Hollý, I. Bajza a A. Rudnay/ .

Neskôr k tomuto pohybu sa pripojila i laická skupina na čele s A. Hamuliakom. Je nevyhnutné v tejto súvislosti povedať, že hnutie bernolákovcov /vyše 50 rokov/, ich literárnych diel, denno-dennej práci medzi slovenským ľudom a vzdelancami, vytvorili podmienky pre druhú kodifikáciu slovenského jazyka 1843 v Hlbokom(L. Štúr, M. Hurban, M. Hodža)

Životopis Antona Bernoláka

Anton Bernolák sa narodil v rodine drobného zemana v Slanici – dedinke medzi kopcami a horami vysoko na Orave – 3.10.1762. Svoje štúdiá začal v Námestove, neskôr v rokoch 1774-1778 pokračoval na gymnáziu v Ružomberku. Poetiku, filozofiu a rétoriku študoval v Bratislavskom seminári Emericiánom. Absolvoval dvojročný filozoficko-teologický kurz na Štefaneu v seminári v Trnave, kde bol svedkom vydávania učebníc pre slovenské školy a začal uvažovať nad ich jazykovou stránkou. Dva roky študoval teológiu na Univerzite Pázmanium vo Viedni.

Viedeň, podobne ako Jozefa Ignáca Bajzu hlboko ovplyvnila aj mladého Antona Bernoláka, stal sa z neho OSVIETENEC. Vzdelávanie ukončil v roku 1787 po trojročnom pôsobení na generálnom seminári v Bratislave. Tento seminár navštevovalo viac ako 400 seminaristov, medzi ktorými sa zrodila aj myšlienka „vydať ortografiu slovenského jazyka“ – gramatiku a pravidlá. Pod záštitou profesora Kratochvíla sa obrátili listami na všetkých známych slovenských vlastencov s prosbou o radu pre takýto dôležitý krok. So zápalom sa pustili do práce a na čelo skupiny sa postavil vtedy dvadsaťdvaročný Bernolák.

Tu sa prejavil jeho mimoriadny talent. Zapáľil sa za osvietenské reformy cisárovnej Márie Terézie a Jozefa II. Vo Viedni ho len kodifikácia slovenčiny inšpirovala snaha tamojších slovanských intelektuálov vydávať v materinskom jazyku gramatiky a poučnú literatúru pre ľud. A vďaka nim sa stal propagátorom národnobuditeľských snáh slovenského národa. Pre realizáciu týchto ideí a zámerov mal všetky odborné predpoklady.

Ovládal viacero cudzích jazykov od klasických až po moderné a mal na vtedajšiu dobu široké vedomosti zo všeobecných dejín, ekonomiky, medicíny, estetiky, hudby a politiky. Napriek tomu, že jeho aktivita bola zameraná na jazykovedné dielo, veľmi dobre si uvedomoval, že bez toho, aby obyvateľstvo žijúce na uzemí Slovenska nepoužívalo živú reč v písomnom styku a v školstve nie je možné, aby sa sformoval na novodobý moderný národ, ktorý bude smerovať k svojej svojbytnosti.

Priaznivé podmienky, ktoré boli vytvorené osvietenskými reformami, meniace sa spoločenské a ekonomické pomery v monarchii a geniálna osobnosť Antona Bernoláka vyústili do uzákonenia 1. národného spisovného jazyka Slovákov v roku 1787. Bernolákovčina plnila funkciu celonárodného spisovného jazyka. Používali ju najmä katolícky vzdelanci, ktorí v ľude presadzovali ideu svojbytnosti slovenského národa.

V roku 1797 odišiel Anton Bernolák z miesta „hlavného stánku“ Továrištva, z Trnavy, za farára do Nových Zámkov. Bola to citelná strata pre činnosť Slovenského učeného tovarišstva. Tajomníka a pokladníka Továrištva J. Fándlyho cirkevné vrchnosti doslova šikanovali, prenasledovali. Nové veľká fara Bernoláka značne vyčerpávala. Stal sa aj dekanom novozámockého okresu. Mal občas nepríjemnosti

aj s farníkmi a najmä konflikty s nadriadenou cirkevnou vrchnosťou. Po nociach prepracúval a zlepšoval Slovár. Celé toto obrovské dielo niekoľkokrát prepísal. Stále sa nevzdával nádeje, že raz vyjde tlačou. Poslednú revíziu dokončil roku 1808 a pokúsil sa ho vydať u bratislavského tlačiara A.Schneigera. Opäť márne! Nato by nebol stačil celý jeho majetok. A potom raz nečakane to prišlo: 15. Januára 1813 ráno sa holil a zrazu padol mŕtvy na zem. Mozgová mŕtvica... Nemal ešte ani päťdesiat rokov. Slovár bol nakoniec dvanásť rokov po jeho smrti vytlačený v univerzitnej tlačiarni v Budíne.

Kodifikácia slovenčiny

Živým rečovým podkladom Bernolákovho uzákonenia spisovnej slovenčiny bola tzv. kultúrna západoslovenčina. Sám kodifikátor nebral do úvahy tlačенú podobu, ak zdôrazňoval najmä ústnu jazykovú prax, teda hovorový úzus vzdelancov. Bernolák je priekopníkom slovenčiny najmä preto, lebo dôsledne trval na odlíšení slovenského spisovného úzu od českého spisovného úzu, ktorý sa na slovenskom území používal výlučne v knižnej, resp. písanej, nie v hovorovej podobe. Úsilie o zavedenie „čistej slovenčiny“ aj do kultúrnych funkcií jazyka koncom 18. storočia už plne zodpovedalo pokročilému štádiu vo vývine povedomia slovenskej národnej „kmeňovitosti.“ Bola zákonitou súčasťou utvárania novej národnej ideológie, ktorá chápe národ okrem iného aj ako jednotné jazykové spoločenstvo.

Aby však nový spisovný jazyk podľa možnosti v čo najväčšom možnom a prístupnom rozsahu očistil od bohemizmov, on sám ako Oravčan vedome do neho zaviedol aj mnoho stredoslovenských prvkov, najmä mäkké hlások *ď, ť, ň, ľ*. Nová slovenčina mala pravopis fonetický, riadiac sa zásadou „Píš, ako počuješ!“. Uzákonenie spisovnej slovenčiny Antona Bernoláka nebolo iba jazykoveným aktom, ani nevyplývalo iba z praktických potrieb.

Pravopisná sústava vypracovaná v spise *Jazykovedno – kritická rozprava o slovenských písmenách* (*Dissertatio philologico-critica de literis Slavorum*) vychádza z foneticko-fonologických princípov a predstavuje prvý závažný krok ku kodifikácii spisovnej slovenčiny. Ku kodifikácii ďalej významne prispeli aj diela *Slovenská gramatika* (*Grammatica slavica*)- učebnica gramatiky a *Etymológia slovanských slov* (*Etymologia vocum slavicarum*), čiže príručka o tvorení slov. Celú kodifikáciu Bernolák dovŕšil dielom *Slovár Slovenský-Česko-Laťtínsko-Ňemecko-Uherský*.

Idey A .Bernoláka

a jeho súputníkov nezanikli a je priam symbolické, že po Rakúsko - Uhorskom vyrovaní a nástupe krutej madarizácie pokračoval v odkaze svojho strýka jeho synovec Andrej Radlinský. V roku 1869 sa stáva spoluzakladateľom Spolku svätého Vojtecha so sídlom v Trnave. Milénium sv. Vojtecha sa v súčasnosti oslavuje v Cechách za prítomnosti pápeža Jána Pavla II. Spomenutý spolok sa podstatnou mierou pricinil o to, že slovenský národ nebol asimilovaný v priebehu intenzívnej 50 ročnej madarizácie najmä tým, že vydával v masovom meradle nielen náboženskú literatúru, modlitebné knižky, ale aj učebnice, spevníky slovenských národných piesní, katolícke noviny,, kalendáre /napr. *Pútnik svätovojtešský/* a pod.

O ich bohatej činnosti svedčí i ten fakt, že do roku 1919 vydal Spolok sv. Vojtecha tri a pol milióna kníh, v ktorých bolo pospolitému ľudu poskytované slovenské slovo i národné sebavedomie, ktoré sa im nedostávalo v škole a taktiež na úradných miestach.